ГОТУЄМОСЬ ДО НМТ

ДОРОЖНЯ КАРТА З ТЕМИ: «Координати та вектори у просторі»

Укладач: Пахомова Наталя Василівна
Слов'янський заклад загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів №5 Слов'янської міської ради Донецької області

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

КООРДИНАТИ В ПРОСТОРІ

1. Визначення декартових координат у просторі

Декартова система координат у просторі задається трійкою попарно перпендикулярних осей (вісь OX – *вісь абсцис*, вісь OY – *вісь ординат*, вісь OZ – вісь аплікат), які мають спільний початок O (*початок координат*) і однаковий масштаб уздовж осей.

Кожній точці простори за певним правилом ставиться у відповідність трійка чисел – абсциса, ордината та апліката $(x; y; z)$, які називаються *декартовими координатами точки*. Декартові координати у просторі записують у дужках поруч із буквеним позначенням точки $A(x; y; z)$, причому першою в дужках стоїть абсциса, другою – ордината, третьою – апліката.

Для точок площини XOY апліката z дорівнює нулю, для точок площини XOZ – ордината y дорівнює нулю, для точок площини YOZ – абсциса x дорівнює нулю.

Наприклад: точка A має координати 2; 3; 3, що записується так: $A(2; 3; 3)$.

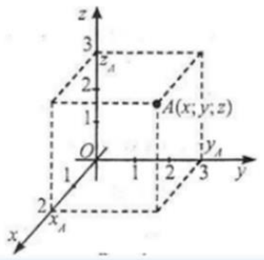

2. Відстань між двома точками

Відстань між двома точками дорівнює квадратному кореню із суми квадратів різниць однойменних координат.

$d = \sqrt{(x_2 - x_1)^2 + (y_2 - y_1)^2 + (z_2 - z_1)^2}$,

де d – відстань між точками $A_1(x_1; y_1; z_1)$ і $A_2(x_2; y_2; z_2)$.

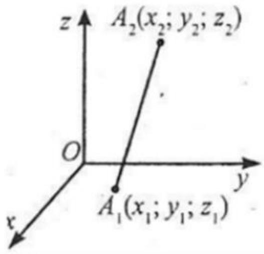

3. Координати середини відрізка

Координати середини відрізка дорівнюють півсумі відповідних координат його кінців.

$$x_c = \frac{x_1 + x_2}{2};\ y_c = \frac{y_1 + y_2}{2};\ z_c = \frac{z_1 + z_2}{2}$$

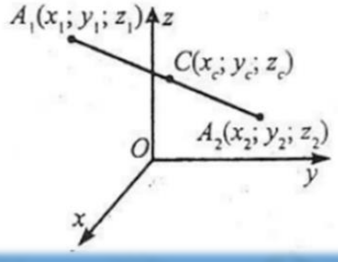

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

ВЕКТОРИ У ПРОСТОРІ

1. Координати вектора

Координати вектора $\overrightarrow{AB}$, що має початок в точці $A(x_A; y_A; z_A)$ і кінець в точці $B(x_B; y_B; z_B)$, дорівнюють різниці відповідних координат точок B і A.

$\overrightarrow{AB}(x_B - x_A; y_B - y_A; z_B - z_A)$

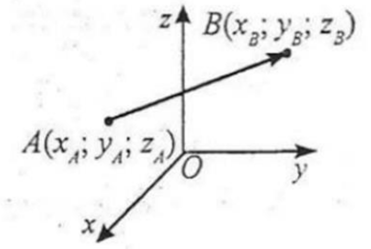

2. Довжина вектора

Довжина вектора (абсолютна величина, або модуль) – довжина відрізка, що зображує вектор. Позначення: $|\overrightarrow{AB}|, |\vec{a}|$.

Якщо вектор $\vec{a}(a_1; a_2; a_3)$, то $|\vec{a}| = \sqrt{a_1^2 + a_2^2 + a_3^2}$.

Одиничним називається вектор $\vec{a}$, у якого $|\vec{a}| = 1$.

Нульовим називається вектор $\vec{0}$, у якого початок і кінець збігаються. Нульовий вектор не має визначеного напрямку, а його модуль дорівнює нулю.

3. Рівність векторів

Якщо $\vec{a}(a_1; a_2; a_3) = \vec{b}(b_1; b_2; b_3)$, то $\begin{cases} a_1 = b_1, \\ a_2 = b_2, \\ a_3 = b_3. \end{cases}$

4. Протилежні вектори

Якщо $\vec{a}(a_1; a_2; a_3), \vec{b}(b_1; b_2; b_3)$ і $\vec{a} = -\vec{b}$, то $\begin{cases} a_1 = -b_1, \\ a_2 = -b_2, \\ a_3 = -b_3. \end{cases}$

5. Сума та різниця векторів

$\vec{a}(a_1; a_2; a_3) + \vec{b}(b_1; b_2; b_3) = \vec{c}(a_1 + b_1; a_2 + b_2; a_3 + b_3)$

$\vec{a}(a_1; a_2; a_3) - \vec{b}(b_1; b_2; b_3) = \vec{c}(a_1 - b_1; a_2 - b_2; a_3 - b_3)$

6. Множення вектора на число

$\lambda \cdot \vec{a}(a_1; a_2; a_3) = \vec{c}(\lambda a_1; \lambda a_2; \lambda a_3)$

7. Колінеарність векторів

Якщо $\vec{a}(a_1; a_2; a_3), \vec{b}(b_1; b_2; b_3)$ – колінеарні, то $\dfrac{a_1}{b_1} = \dfrac{a_2}{b_2} = \dfrac{a_3}{b_3}$

ПРАКТИЧНИЙ БЛОК

Приклад 1. Задано точки $A(1;2;3), B(0;1;2), C(1;0;0), D(1;0;2)$. Які з цих точок лежать: 1) у площині XOZ; 2) на осі OX; 3) у площині YOZ?

Розв'язання

1. Якщо точка лежить у площині XOZ, то координата y дорівнює 0: у площині XOZ лежать точки $C(1;0;0), D(1;0;2)$.
2. Якщо точка лежить на осі OX, то координата y і z дорівнюють нулю, отже, на осі OX лежить точка $C(1;0;0)$.
3. У площині YOZ лежить точка $B(0;1;2)$.

Приклад 2. Задано точки $A(1;2;3), B(2;3;1), C(3;1;2)$. Знайдіть периметр трикутника ABC.

Розв'язання

$AB = \sqrt{(2-1)^2 + (3-2)^2 + (1-3)^2} = \sqrt{6}$,
$AC = \sqrt{(3-1)^2 + (1-2)^2 + (2-3)^2} = \sqrt{6}$,
$BC = \sqrt{(3-2)^2 + (1-3)^2 + (2-1)^2} = \sqrt{6}$,
$P_{ABC} = AB + BC + AC = 3\sqrt{6}$.

Відповідь: $3\sqrt{6}$

Приклад 3. Знайдіть координати точки C – середини відрізка AB, якщо $A(1;2;3), B(-3;2;1)$.

Розв'язання

$$x_c = \frac{1-3}{2} = -1;\ y_c = \frac{2+2}{2} = 2;\ z_c = \frac{3+1}{2} = 2.$$

Отже, $C(-1;2;2)$.

Відповідь: $(-1;2;2)$.

ПРАКТИЧНИЙ БЛОК

Задача 1. Знайдіть координати і довжини векторів $\overrightarrow{AB}$ і $\overrightarrow{AC}$, якщо $A(2;-3;-1), B(-4;-8;5), C(3;1;-2)$.

Розв'язання

$\overrightarrow{AB}\big(-4-2;-8-(-3);5-(-1)\big) => \overrightarrow{AB}(-6;-5;6)$

$\overrightarrow{AC}\big(3-2;1-(-3);-2-(-1)\big) => \overrightarrow{AC}(1;4;-1)$

$|\overrightarrow{AB}| = \sqrt{(-6)^2+(-5)^2+6^2} = \sqrt{97}$

$|\overrightarrow{AC}| = \sqrt{1^2+4^2+(-1)^2} = 3\sqrt{2}$

Відповідь: $\overrightarrow{AB}(-6;-5;6), \overrightarrow{AC}(1;4;-1), |\overrightarrow{AB}| = \sqrt{97}, |\overrightarrow{AC}| = 3\sqrt{2}$

Задача 2. Знайдіть значення m і n, при яких вектори $\vec{a}(3;m;5), \vec{b}(6;-2;n)$ колінеарні.

Розв'язання

У колінеарних векторів координати пропорційні, звідси

$$\frac{3}{-6} = \frac{m}{-2} = \frac{5}{n}$$

Маємо два рівняння:

1) $\dfrac{3}{-6} = \dfrac{m}{-2} => m = \dfrac{3\cdot(-2)}{-6} = 1;$

2) $\dfrac{3}{-6} = \dfrac{5}{n} => n = \dfrac{-6\cdot 5}{3} = -10$

Відповідь: $1, -10$.

ВІДЕО БЛОК

Скористайтесь порадами з відео розбору завдань!

ТРЕНУВАЛЬНИЙ БЛОК

Запрошуємо вас скористатися онлайн-тренажерами для ефективної підготовки до НМТ з математики — тренуйтесь, перевіряйте знання та впевнено йдіть до мети!

САМОСТІЙНИЙ БЛОК

№1

Яка з наведених точок лежить у координатній площині *yz* прямокутної системи координат у просторі?

А	Б	В	Г	Д
(–2; 5; 0)	(–2; 5; 2)	(2; 0; 0)	(2; 0; –5)	(0; 2; –5)

№2

У прямокутній системі координат у просторі задано точку $A(-2;\ 4;\ -3)$. Укажіть координати точки, що є проекцією точки A на вісь z.

А	Б	В	Г	Д
(0; 4; –3)	(0; 0; –3)	(–2; 4; 0)	(–2; 0; 0)	(0; 4; 0)

№3

Сфера з центром у точці $O(-2;\ -4;\ 3)$ проходить через точку $A(3;\ -1;\ 2)$. Визначте діаметр цієї сфери.

А	Б	В	Г	Д
$\sqrt{35}$	$3\sqrt{3}$	$2\sqrt{51}$	$6\sqrt{3}$	$2\sqrt{35}$

№4

У прямокутній системі координат у просторі задано точку $O(0;\ 0;\ 0)$. Укажіть з-поміж наведених точку, відстань від якої до точки O є *найменшою*.

А	Б	В	Г	Д
(0; 4; 0)	(0; 3; –4)	(–5; 0; 0)	(1; 3; 0)	(3; 0; –3)

№5

У прямокутній системі координат у просторі точка N лежить на координатній осі z (див. рисунок). Укажіть можливі координати середини відрізка ON.

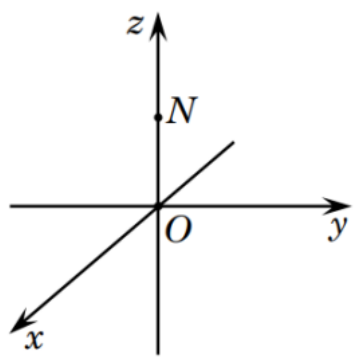

А	Б	В	Г	Д
(0; 0; 5)	(0; 0; –5)	(5; 0; 0)	(0; 5; 0)	(5; 0; 5)

САМОСТІЙНИЙ БЛОК

№6

У прямокутній системі координат у просторі точка N лежить на координатній осі y (див. рисунок). Укажіть можливі координати вектора $\overrightarrow{ON}$.

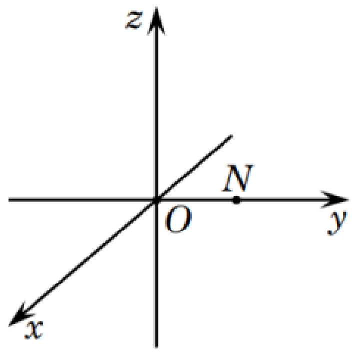

А	Б	В	Г	Д
(4; –4; 0)	(0; 4; 0)	(–4; 0; 0)	(4; 0; 0)	(0; 0; 4)

№7

Визначте координати вектора $\overrightarrow{KL}$, якщо $K(3; 2; 4)$, $L(-1; 2; 0)$.

А	Б	В	Г	Д
(4; 0; 4)	(–4; 0; –4)	(–2; 0; –2)	(1; 2; 2)	(2; 4; 4)

№8

У прямокутній системі координат у просторі задано точки K та N, що лежать на координатній осі y (див. рисунок). Укажіть можливі координати вектора $\overrightarrow{KN}$.

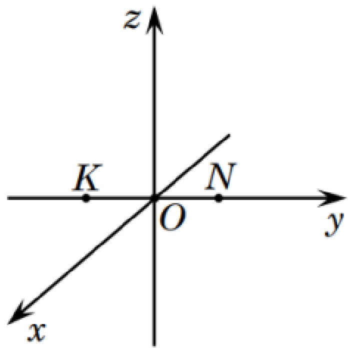

А	Б	В	Г	Д
(0; 0; 4)	(4; 0; 0)	(0; 4; 0)	(4; –4; 0)	(0; –4; 0)

№9

Визначте координати вектора, який є сумою векторів $\vec{a}\,(2; -2; 3)$ і $\vec{b}\,(-7; -3; 4)$.

А	Б	В	Г	Д
(–5; 1; 7)	(–9; –1; 1)	(–5; –5; 7)	(9; 1; –1)	(–5; –1; 7)

№10

Визначте координати вектора $\vec{c} = \vec{a} - \vec{b}$, якщо $\vec{a}\,(3; 5; 7)$ і $\vec{b}\,(2; -4; 8)$.

А	Б	В	Г	Д
$\vec{c}\,(5; 1; 15)$	$\vec{c}\,(-4; -9; 1)$	$\vec{c}\,(-1; -9; 1)$	$\vec{c}\,(1; 1; -1)$	$\vec{c}\,(1; 9; -1)$

САМОСТІЙНИЙ БЛОК

№11

Визначте координати вектора $\vec{c} = \vec{b} - \vec{a}$, якщо $\vec{a}$ (2; 1; –5) і $\vec{b}$ (–7; 0; 3).

А	Б	В	Г	Д
$\vec{c}$ (9; 1; –8)	$\vec{c}$ (–5; 1; –2)	$\vec{c}$ (–9; –1; 8)	$\vec{c}$ (–14; 0; –15)	$\vec{c}$ (–5; –1; 2)

№12

У прямокутній декартовій системі координат у просторі xyz задано точки $A(2; 0; 0)$ і $B(-4; 2; 6)$. До кожного початку речення (1–4) доберіть його закінчення (А–Д) так, щоб утворилося правильне твердження.

Початок речення

1 Серединою відрізка AB є точка

2 Вектор $\overrightarrow{AB}$ має координати

3 Проекцією точки B на площину xz є точка

4 Проекцією точки B на вісь y є точка

Закінчення речення

А $(-1; 1; 3)$.

Б $(0; 2; 0)$.

В $(-4; 0; 6)$.

Г $(-6; 2; 6)$.

Д $(-2; 2; 6)$.

№13

У прямокутній системі координат у просторі зображено прямокутний паралелепіпед $ABCDA_1B_1C_1D_1$, ребра AB, BC, BB_1 якого лежать на координатних осях (див. рисунок). Вершина D_1 має координати (4; 8; 12). До кожного початку речення (1–4) доберіть його закінчення (А –Д) так, щоб утворилося правильне твердження.

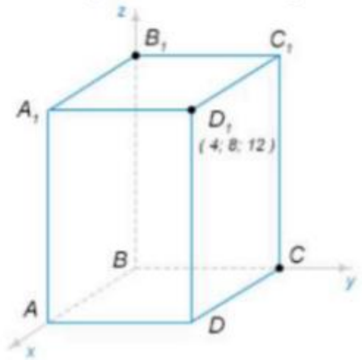

Початок речення

1 Точка K (0; 0; 12)

2 Точка M (1; 8; 0)

3 Точка P (4; 4; 4)

4 Точка Q (0; 4; 6)

Закінчення речення

А належить грані AA_1D_1D.

Б належить ребру CD

В належить діагоналі AC_1

Г належить діагоналі BC_1

Д збігається з точкою B_1

САМОСТІЙНИЙ БЛОК

№14

У прямокутній системі координат у просторі задано вектор $\vec{a}(2; -9; 3)$.

1. Визначте координати вектора $\vec{b} = -2\vec{a}$. У відповідь запишіть їхню *суму*.
2. Обчисліть скалярний добуток $\vec{a} \cdot \vec{b}$.

№15

У прямокутній системі координат у просторі задано вектор $\overrightarrow{AB}(-3; 8; 1)$ і точку $B(7; -2; 0)$, точка O – початок координат.

1. Визначте ординату y точки $A(x; y; z)$.
2. Обчисліть скалярний добуток $\overrightarrow{OA} \cdot \overrightarrow{AB}$.

Відповіді до завдань

№1	**Д**	**№6**	**Б**	**№11**	**В**
№2	**Б**	**№7**	**Б**	**№12**	**1.А 2.Г 3.В 4.Б**
№3	**Д**	**№8**	**В**	**№13**	**1.Д 2.Б 3.А 4.Г**
№4	**Г**	**№9**	**В**	**№14**	**1. (-4; 18; -6) 2. -188**
№5	**А**	**№10**	**Д**	**№15**	**1. (10; -10; -1) 2. -111**